

MINA KUJOVIĆ, PROF.

Prilog historiji razvoja osnovnog školstva na području Sreza Gračanica u periodu od 1945. do 1947. godine

Nakon završenog Drugog svjetskog rata, jedan od prioriteta državnih organa i predstavnika nove narodne vlasti bio je širenje pismenosti, prosvjete i kulture među svim slojevima stanovnika. U Prvom Petogodišnjem planu razvoja Bosne i Hercegovine, obuhvat sve dorađe djece četveogodišnjim osnovnim školovanjem ističe se kao glavni zadatak u oblasti osnovnog školstva. U Ministarstvu prosvjete NR Bosne i Hercegovine formirano je zasebno odjeljenje za osnovno škole, a u svakom sreskom mjestu, imenovani su prosvjetni referenti koji su imali zadatak, ne samo da rade na smanjivanju nepismenosti, već i da omogućie školovanje svoj dorađoj djeći putem mreže osnovnih škola koje je su ubrzano otvarane, a školske zgrade obnavljane ili građene nove.

U periodu 1945. – 1946. godina osnovna briga prosvjetnih referenata bila je da se obnove u ratu oštećene i porušene

škole, te da se ubrzano, putem učiteljskih tečajeva, dođe što prije do nastavnickog kadra koji je u toku rata bio u velikoj mjeri prorijeđen. Još u toku rata organizovani su analfabetski tečajevi (tečajevi za nepismene) na teritoriji koju su kontrolisale jedinice NOVJ. Ta je praksa nastavljena i nakon oslobođenja.

U školskoj 1946/47. godini na teritoriji Bosne i Hercegovine u 1.036 osnovnih škola, nastavu je pohađalo 206.032 učenika (137.000 muške i 69.032 ženske djece) u 3.198 odjeljenja. U osnovnim školama radila su 1.754 učitelja i učiteljice.¹ Pored ostalih zadataka, vodili su upornu borbu za poboljšanje kvaliteta nastave i za povećanje broja učitelja u školama, koji su u ovom periodu imali zaista značajne zadatke. Morali su da rade u vrlo oskudnim materijalnim uvjetima, ali i da popularišu nove društvene ideje i vrijednosti koje su

¹ Informativni priručnik o Bosni i Hercegovini, br. 2, 1951. str. 77

Škol. godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj đaka		Broj n (Učitelja)	
			ukupno	ženske	ukupno	ženske
1946/1947.	15	34	2323	776	18	8
1948/1949	19	67	4341	1426	30	11
1949/1950.	21	79	4786	1720	34	13
1950/1951.	25	90	5589	2142	48	18
1951/1952.	29	100	4796	1934	57	23
1952/1953.	33	107	4929	2000	63	30

Tabela 1. Pregled osnovnih, produžnih i osmogodišnjih škola od I–IV razreda za srez Gračanički u periodu 1946.–1951. godine. Izvor: Statistički godišnjak Bosne i Hercegovine, 1945.–1953.

proklamirali KPJ i Narodni front.

Razvoj i unapređenje osnovnog školstva predviđeni prvim Petogodišnjim planom u Gračaničkom srezu uspješno se realizirani. Na ovom području, kako se vidi iz tabele 1, broj škola, učionica, nastavnika i učenika se iz godine u godinu znatno povećavao.

Organi Sreskog narodnog odbora u Gračanici, a posebno sreski prosvjetni referenti ulagali su dosta truda u nastojanju da obnove sve škole, da nabave namještaj, udžbenike, da zaposle učitelje itd. Prema izvještajima školskih inspektora koji su obilazili Narodne osnovne škole (NOŠ) u gračaničkom srezu i Gračanici te uredno dostavljali svoja zapažanja Ministarstvu prosvjete NR Bosne i Hercegovine u Sarajevo, trebalo je hitno rješavati niz problema u vezi sa organiziranjem redovnog osnovnog školovanja: popravak u ratu oštećenih i stradalih školskih zgrada, nabavka školskih udžbenika, učila, opreme i osposobljavanje učitelja putem učiteljskih tečajeva. Jedan od najvećih problema u gračaničkom srezu bio je manjak nastavnog i učiteljskog kadra, naročito za seoske osnovne škole. U nedostatku školovanih učitelja, radili su učitelji sa završenim učiteljskim kursom. Oni su morali istovremeno da brinu o stotinama djece, često glad-

ne i slabo obučene, da budu upravnici i da rade u analfabetskim tečajevima i drugim društvenim organizacijama. Neki su se u tom poslu dobro snašli na novim zadacima, ali mnogi od njih nisu uspjeli da ispunite svete obaveze.

Bez obzira na brojne probleme, ostaje činjenica da je nova socijalistička vlast, zadužena za osnovno školstvo, u Gračaničkom srezu uspjela da u poratnom periodu obnovi i osposobi brojne seoske škole, te da znatno poveća obuhvat i prolaznost đaka u njima, naročito u školovanju ženske djece. Kako su radilo u narodnim osnovnim školama u Gračanici i gračaničkom srezu i kako su učitelji prenosili znanje i nove poglede na život i društvo, vidimo iz brojnih zapisnika koje su Ministarstvu prosvjete NR Bosne i Hercegovine u Sarajevo dostavljali prosvjetni inspektori. U 1946. godini inspekciju je obavio Marković Pero, prosvjetni inspektor Okružnog narodnog odbora Doboj (kojem je tada pripadao Gračanički srez)², a školske 1947/1948. godine, Savić Strahinja i Simić Branko, školski inspektori za srezove Gračanica i Gradačac.³

2 Arhiv BiH, fond Ministarstvo prosvjete NR BiH br. 551/46

3 Arhiv BiH, fond Ministarstvo prosvjete NR BiH br. 617/47

Izvjestaji su veoma zanimljivi jer sadrže podatke o školskim zgradama, opremljenosti škola, nastavnima, izvođenju nastave, broju odjeljenja, učenika i učenica., podatke o postignutom znanju učenika za svaki pojedini predmet, te zapažanja o moralnom liku učitelja i o tome koliko su učenici usvojili nove poglede na svijet. Samo je u jednoj školi navedeno da učenici slušaju i vjeronauku.

Donosimo dijelove zapisnika koji se odnose na materijalno stanje, pojedinačno svake škole (zgrada, školski inventar, učila), broj učenika i učenica, podatke o učiteljima.⁴

Narodna osnovna škola u Gračanici

Narodna osnovna škola u Gračanici otpočela je sa redovnim radom već početkom školske 1945/46. godine iako je školska zgrada bila dotrajala i tokom rata oštećena. Od ukupno 7 učionica s koliko je škola raspolagala, za nastavu su u početku bile osposobljene dvije. Zato se nastava morala držati i u zgradi bivše ženske stručne škole (3 učionice), te u dječjem domu, gdje su nastavu pohađali samo pitomci doma. Školska zgrada je osposobljena za redovnu nastavu iz sredstava kredita. Kuhinja, drvarnica i zahodi su bili u zasebnim zgradama, školsko dvorište je bilo ograđeno. Od namještaja, škola je imala 2 globusa, 4 table, 15 komada *slika stvarne nastave*, 2 zemljopisne karte Jugoslavije, 1 kartu Evrope, kuglice sa prstenom, 1 računaljku. Odjeljenja su formirana od po jednog razreda, sa brojem đaka kao u tabeli 2.

4 Zapisnici su opširni, pa bi iziskivalo dosta prostora ako bismo navodili podatke za svaku školu koje su školski inspektori bilježili tokom svojih inspeksijskih obilazaka.

Nastava je u svim odjeljenjima bila poludnevna, a održavala se prije podne od 8 do 12 sati i poslije podne od 2 do 5 sati. U 1945/1946. školskoj godini u školi su radila 4 učitelja i 2 učiteljice: Dajdžić Abdulah, Stojadinović Dobrila, Bujić Milutin, Bujić Natalija, Limić Teufik i Džafirović Nesib.⁵ Dužnost upravitelja Škole do 1. aprila 1946. obavljao je Bujić Milutin, a onda je rješenjem Ministarstva prosvjete NR BiH⁶ za upravitelja postavljen Dajdžić Abdulah.⁷ Krajem 1947. godine (podaci od 20. 12. 1947. godine) u NOŠ u Gračanici radili su sljedeći učitelji: Urošević Đuro, Švab Akelina, Lokmić Vasva, Stojadinović Dobrila, Antonić Dragoje, Urošević Đuro, Hasanbegović Ibrahim i Dević Janja.

Škola je konstantno bila suočena sa nedostatkom nastavnika, naročito tokom školske 1947/1948. godine. Radilo se u 13 odjeljenja, sa najviše 7 nastavnika, u nekim periodima i sa svega troje ili četvero. I pored toga, kako je navedeno u izvještaju Sreškog narodnog odbora Gračanica od 5. 5. 1948., učenici su pokazivali zavidno zna-

5 U izvještajima o inspekciji rada NOŠ u Gračanici koje su obavili inspektori P. Marković (24.–17. juni 1946.) i Strahinja Savić (juli i decembar 1947.) nalaze se podaci o pedagoškom radu za svakog pojedinog učitelja, kao i o uspjehu i savladavanju gradiva za svako odjeljenje i iz svakog pojedinog predmeta.

6 ABH, Ministarstvo prosvjete (MP) NR BiH, personalna br. 2251/46.

7 U Zapisniku o pregledu rada NOŠ obavljenom od 24.–27. juna 1946. prosvjetni inspektor P. Marković je, između mnogih primjedbi, naveo da se novi upravitelj nije dobro snašao te da mu učitelj Bujić dosta pomaže. Prema inspektorovoj napomeni, *upravnik je trebao da ima rukovođecu ulogu kao upravitelj škole, da o svim pitanjima vodi brigu i da više vremena posveti toj dužnosti kako bi u idućem radu bolje odgovorio obavezi koju mu taj položaj nameće.*

Razred	24. – 26. VI 1946.			VII 1947.			20.12.1947.		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
Ia	47	15	62	53	17	70	38	29	67
Ib	37	16	53	39	21	60	53	19	72
Ic	35	18	53	71	12	83	43	16	64
Id	39	7	46						
Ie	40	14	54						
I Osnovni tečaj	66	29	95	52	8	60			
IIa	67	23	95	48	13	61	55	16	71
IIb	37	27	64	49	20	69	39	24	63
IIc				38	20	58	58	13	71
IId				41	8	49			
IIE				56	1	57			
IIIa	49	24	73	55	19	74	65	18	83
IIIb				44	28	72	56	13	69
IIIc							59	25	84
IIId							58	28	78
Iva	42	14	56	52	22	74	71	12	53
IVb							43	31	74
Ukupno	459	192	651	598	189	787	653	226	879

Tabela 2. Pregled broja đaka u razredima 1946. i 1947. godine u NOŠ u Gračanici

nje i poznavanje pređenog gradiva. Pored redovnog rada u školi (sa đacima), nastavnici su bili angažovani i na mnogim vanškolskim poslovima. Između ostalog, radili su u mjesnom prosvjetno-kulturnom odboru, zatim na suzbijanju nepismenosti kao voditelji analfabetskih tečajeva, u raznim frontovskim organizacijama itd.

Narodna osnovna škola u Sočkovcu

Nastava u NOŠ u Sočkovcu, školske 1945/1946. godine otpočela je u novembru 1945. u školskoj zgradi u kojoj je bio i stan za učitelja. Školska zgrada je bila u dobrom stanju, imala je jednu učionicu, veličine 61 kvadratnih metara. Škola je raspolagala i školskim vrtom veličine, 1.000 kvadratnih metara i igralištem od 900 kvadratnih metara. Vrt je bio u junu (kad je obavljen inspekcijski pregled) zasijan i ograđen kao i školsko dvorište.

Od školskog namještaja, škola je imala samo 12 klupa i jednu peć, a od učila samo jednu zemljopisnu kartu.

Školske 1945/1946. godine u Školi je radila učiteljica Žarić- Likić Zorka koja je imala 38 godina učiteljske službe.⁸

Nastava je bila cjelodnevna i održavana je od 8 do 12 sati prije podne i od 1 do 3 sata poslije podne.

Od početka školske 1946/1947. godine školu je preuzela učiteljica Nikolić Vera

⁸ Učiteljica Žarić Zorka je bila penzionerka od 1942. godine koja je odlučila 1945. da ponovo radi, ali se brzo pokajala. U izvještaju o inspekcijskom pregledu, obavljenom 28. juna 1946. godine, navodi se da njen rad „jedva zadovoljava“, dok je u izvještaju o obavljenom pregledu u julu 1947. navedeno „da učiteljica želi da bude ponovo stavljena u penziju“. NOŠ u Sočkovcu je jedina škola u gračaničkom srezu za koju je navedeno da je vjersku nastavu za pravoslavnu djecu održavao Mitar Sofrenić, po odobrenju Opštinskog narodnog odbora.

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	54	23	77	36	46	79	23	32	55
II	19	4	23	42	11	53	14	15	29
III	8	0	8	19	5	24	23	9	33
IV	11	0	11	11	0	11	9	2	11
Ukupno	92	27	119	108	59	167	69	58	127

Tabela 3. Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Sočkovcu

Prema inspekcijskom izvještaju, bila je veoma sposobna i uredila je svu potrebnu školsku administraciju, a dobro se je snašla i u radu sa učenicima. Radi unapređenja kulturnog života škole, održavane su priredbe i školske svečanosti.

U školi je predavao učitelj Osmanbegović Fadil, svršeni tečajac učiteljskog tečaja. Inspektor je za njega naveo da je, iako bez učiteljskog iskustva, pokazao dovoljno smisla i umješnosti za učiteljski poziv. Pored rada sa djecom u školi, učitelj Osm

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	57	8	65				38	9	47
II	31	0	31				48	21	69
III	8	0	8				54	6	60
IV	2	0	2				21	0	21
Ukupno	98	8	106				161	36	197

Tabela 4. Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Kakmužu

Školske 1947/1948. učitelj u ovoj školi bio je Petković Mihailo, sa svršenim nižim učiteljskim tečajem, početnik, koji se prema mišljenju inspektora dobro snašao u nastavnom poslu.

nbegović je bio aktivan i u vannastavnom radu kao rukovodilac omladine, a kako je bio završio i zadržni kurs, pomagao je dvije zadruge i bio aktivan u radu ranije organiziranih analfabetskih tečaja.

Narodna osnovna škola u Kakmužu

Prosvjetni inspektor je obavio pregled u ovoj školi 1. jula 1946. godine i tom prilikom, između ostalog, naveo i sljedeće činjenice: školska zgrada je bila „državna i u dosta dobrom stanju“. U školi su bile dvije učionice, od koji je korištena samo jedna manja zbog malog broja đaka. Od školskog namještaja, škola je imala: 26 klupa, 2 ormara, 3 stola, 5 stolica i 1 stalažu, a od učila samo 2 table i 1 zemljopisnu kartu Jugoslavije.

Narodna osnovna škola u Bosanskom Petrovom Selu

Rad u NOŠ u Petrovom Selu otpočeo je u aprilu 1946. godine. Učiteljica Sandić Gordana je vodila dva odjeljenja, u jednom je bio samo prvi razred, a u drugom drugi, treći i četvrti, sa ukupno 114 đaka.

I u ovoj školi nastava je bila poludnevna. Drugi, treći i četvrti razred su išli prije podne, a prvi poslije podne. Nastava je počela 8. aprila 1946., ali su učenici ipak, zahvaljujući zalaganju učiteljice Sandić

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	53	30	83	40	27	67	36	32	58
II	15	2	17	53	29	82	40	31	71
III	8	0	8	10	2	12	53	26	79
IV	5	0	5	22	0	22	9	1	10
Ukupno	82	32	114	125	58	183	98	110	207

Tabela 5: pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Bosanskom Petrovom Selu

Gordane, postigli „mnogo uspjeha“. Osim usvojenog znanja, kod učenika je bila razvijena „svijest o potrebi učvršćivanja bratstva i jedinstva.“

Prvi pregled rada ove škole obavljen je 4. jula, a kako je nastava kasno otpočela novi pregled je obavljen 26. jula. U drugom izvještaju, kao i u prvom inspektor je imao samo konstatirati da učiteljica Sandić radi korektno i da se dosta trudi, pa je postigla odličnu prolaznost. Školska zgrada je bila popravljena, pa su već od naredne školske godine 1947/1948. učenici mogli da idu u urednu i svjetlu učionicu.

Narodna osnovna škola u Orahovici

Školska zgrada je bila u dobrom stanju u vlasništvu države, a imala je jednu učionicu, veličine 61 m² Pored škole nalazio se školski vrt veličine 2000 m² i igralište (dvorište), veličine oko 800 m². Pored škole je bila i drvrarnica. Od namještaja, škola je imala 21 klupu, 1 ormar, 2 stola, 2 stolice, 4 klupice i stare limene peći, a od učila imala je samo jednu sliku i jednu tablu.

U školi je bilo jedno odjeljenje, sastavljeno od prvog i trećeg razreda.

Inspektor je konstatirao da je u školu upisano 96 učenika, ali da nastavu pohađa samo njih 57, a da je prije rata polazak bio redovniji. Cjelokupna nastava se održavala od 8 do 12 sati prije podne i od 1 do 3 sata poslije podne.

Učitelj Terzimehić Osman je uspio da u oba odjeljenja postigne kod učenika zadovoljavajući uspjeh. Zbog toga je inspektor njegov rad ocijenio zadovoljavajućim za školsku 1945/1946. godinu. Nastavnik je bio aktivan i kao sekretar u seoskoj zadruzi, društvu Preporod, Crvenom krstu, mjesnom odboru NF i Pčelarskoj podružnici, a bio je i predsjednik podružnice prosvjetnih radnika.

Djeca su „pravilno vaspitavana“ u duhu bratstva i jedinstva, a vjerska nastava nije održavana.

Od početka školske 1947/1948. u školi je radio Babović Tihomir, učitelj sa završenim nižim učiteljskim tečajem. Nastava je bila poludnevna, a prema zapažanjima

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	66	20	86	50	4	54	50	4	54
II	10	0	10	29	4	33	29	4	33
III				29	2	31	30	2	32
Ukupno	76	20	96	108	10	108	109	10	129

Tabela 6. Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Orahovici

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	36	40	76				14	36	50
II	14	0	14				42	31	53
III	6	0	6				21	9	30
IV	8	0	8				12	0	12
Ukupno	64	40	104				75	70	145

Tabela 7. Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Doborovcima

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	64	48	110				41	25	66
II	29	0	35				17	1	18
III	32	0	32				41	31	72
IV	18	0	18				24	4	28
Ukupno	141	54	195				123	61	184

Tabela 8. Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Klokočnici

inspektora, nastava nije bila pravilno planirana, znanje učenika bilo je veoma slabo.

Narodna osnovna škola u Doborovcima

Izvjestaj o završnom pregledu rada NOŠ u Doborovcima potpisao je upravitelj škole Smailović Sulejman. Pregled je obavljen 30. juna kad je i zaključena školska 1945/1946. godina. U izvještaju je navedeno da je škola radila u vlastitoj („državnoj“) zgradi koja je bila u dobrom stanju. U školskoj zgradi su bile 2 učionice, površine 49 kvadratnih metara i dva stana za učitelje. Nastava je održavana samo u jednoj učionici. Oko škole je bio vrt od 1800 m², zatim pčelinjak i igralište veličine 500 m².

Od školskog namještaja, u školi je bilo: 28 klupa, 3 ormara, 2 katedre, 2 stola, 4 stolice, 6 peći, 1 umivaonik i 6 vješalica, a od učila 2 duple table i 1 mala računaljka.

U školi je jedno odjeljenje bilo sastavljeno iz 4 razreda, a pregled đaka po razre-

dima vidi se iz tabele 7.

Školske 1945/1946. godine od upisana 104 učenika, školu je pohađalo u prosjeku 47 učenika i učenica, a nastava je bila cjelodnevna, od 8–12 sati prije podne i od 2–4 poslije podne. U prvom zapisniku o završnom pregledu škole upravitelj je, između mnogobrojnih problema u radu sa učenicima, naveo i nedostatak udžbenika i drugog školskog pribora. Upravitelj škole je bio i jedini učitelj iako nije imao dovoljno stručnog pedagoškog iskustva. Osim rada u školi, upravitelj je bio sekretar društva „Preporod“ i angažiran u radu društva „Crveni krst“, u zadružnom odboru ali i u radu analfabetskih tečajeva.

Od 15. 12. 1947. u školi je radila učiteljica Zorabdić-Avdibegović sa svršenim učiteljskim tečajem.

Narodna osnovna škola u Klokočnici

NOŠ u Klokočnici otpočela je sa radom 10. septembra 1945. godine u vlastitoj zgradi koja nije tokom rata bila ošteće-

na. U školi je bila jedna učionica površine 54 m², imala je školski vrt od 500 m² i dječje igralište u površini od 1500 m². Uz školsku zgradu bila je jedna šupa, a nešto dalje se nalazio jedan školski kokošinjac.

Sav inventar škole sastojao se od 15 klupa dužine 2 m, 1 ormara, 2 stola, 1 peći, 1 štednjaka i jednog umivaonika., a od učila u školi se nalazila samo jedna tabla.

Đaci su bili raspoređeni u dva odjeljenja od kojih je jedno odjeljenje bilo samo prvi razred, dok su u drugom odjeljenju bili đaci od drugog do četvrtog razreda. U tabeli 8 je dat broičani pregled učenika u toj školi po razredima:

Avdić Salih koji je bio učitelj u školi završio je učiteljski tečaj. Učitelj je osim rada u školi bio upravitelj škole i omladinski rukovodilac Crvenog krsta. U vrijeme zimske kampanje 1945/46. godine opismenjivanja naroda pomagao je i obilazio rad 5 analfabetskih tečajeva, zatim je vodio omladinske čitalačke grupe.

Narodna osnovna škola u Brijesnici

Prosvjetni inspektor Okružnog narod-

nog odbora Doboj P. Marković je 3. jula 1946. bio u Brijesnici i nakon izvršene kontrole sastavio završni izvještaj o radu NOŠ škole. U školi je radila Džaferović Zekija, mlada učiteljica sa završenim učiteljskim tečajem. Školska zgrada je bila državno vlasništvo i bila je u dobrom stanju. Na školi je trebalo popraviti krov i izmijeniti sva vrata. Nastava se odvijala u jednoj učionici, veličine 48 m² Pored škole je bio školski vrt od 5000 m² i igralište veličine oko 1.500 m².

Inventar škole je bio: 22 vrlo slabe i primitivne klupe, jedan stari sto i dvije peći a od učila samo jedna računaljka i jedna tabla.

Đaci su bili raspoređeni u dva odjeljenja, jedno koje su činili učenici prvog razreda i jedno u kojem su bila dva razreda (drugi i treći) dok četvrtog razreda nije ni bilo do 1947. godine.

Nastava je bila poludnevna, od 8-12 i od 2 – 5 sati. Instruktor je za učiteljicu Filipović, između ostalog, naveo da je veoma ozbiljno shvatila svoje dužnosti (jer je bila i upraviteljica škole) te je radila uporno i

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	63	15	78				32	12	44
II	12	4	16				22	11	33
III	24	0	24				12	5	17
IV							47	7	54
Ukupno	99	19	118				113	35	148

Tabela 9. Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Brijesnici

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	74	15	89						
II	45	7	52						
Ukupno	119	22	141						

Tabela 10: Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Porječini

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	71	28	99	49	33	82	53	34	87
II	24	2	26	50	13	63	50	14	64
III				22	0	22	22	1	23
Ukupno	95	30	125	121	46	167	125	45	174

Tabela 11: pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Lukavici

sa voljom, ali su joj nedostatak učila i inventara otežavali posao. Učiteljica je bila angažirana i kao rukovodilac pionira i kulturno-prosvjetnog rada omladine. U vrijeme zimske kampanje 1945/46. obilazila je i pomagala rad dva analfabetska tečaja. Tu je i napomena da je nacionalno vaspitanje djece „pravilno“.

Od početka školske 1947/1948. na školi je radila Filipović Berislava, učiteljica sa potpunom stručnom spremom.

Narodna osnovna škola u Porječini

Rad u NOŠ u Porječini je pregledao Simić Branko, školski inspektor za srezove Gračanica i Gradačac, 27. juna 1947. godine jer škola nije radila školske 1945/1946. godine.

Školska zgrada u Porječini je napravljena za potrebe NOŠ 1892. godine i 1947. je bila u dobrom stanju, jer je prethodne godine temeljito obnovljena, kako je to u svom izvještaju naveo školski inspektor. Na obnavljanju škole dobrovoljno su radili i mještani. U zgradi je bila jedna učionica veličine 98 m², svijetla i suha u potpunosti je odgovarala tadašnjim školskim standardima.

Od namještaja, škola je imala 31 dačku klupu, što je bilo nedovoljno u odnosu na veličinu učionice i na broj đaka. Osim klupa, u školskom inventaru su bile još dvije neispravne peći, 2 stola i dvije stolice, a od učila – jedna tabla i zemljopisna karta FNRJ, te zemljopisna karta NR BiH kao i mjere za tekućinu i dužinu.

U školi je bio i stan za učitelja (dvije sobe, kuhinja i ostava) i jedna soba koja je služila za kancelariju, dok je u dvorištu, u posebnoj zgradi bila školska kuhinja. Škola je imala školski vrt, površine 10.000 m² i svoju šumu u površini od 4.000 m².

Na školskom zemljištu je bilo zasađeno 4.000 komada sadnica bora, dok je jedan dio bio pod voćnjakom. Jedan manji dio školskog zemljišta zasijavali su nastavnici za svoj potrebe, a sijalo se i za potrebe školske kuhinje. Ostavljen je i prostor za djecu, a urađen je i lijep cvijetnjak. U neposrednoj blizini škole je bio bunar sa vodom za piće.

U školu je školske 1946/1947. bio upisan 141 đak, koji su uredno pohađali nastavu, a bili su raspoređeni u 2 odjeljenja sa po jednim razredom:

U školi je radio učitelj Vasiljević Simo koji je završio šestomjesečni učiteljski kurs u Tuzli, ujedno je bio i upravnik škole. Nastava se izvodila po skraćenom planu i programu koji je odobrio SNO u Gračanici – prosvjetni odsjek, jer je zbog opravki školske zgrade nastava na ovoj NOŠ počela kasnije. U zimskoj kampanji opismenjavanja vodio je jedan analfabetski tečaj. Bio je član odbora KPD „Prosvjeta“ i društva Crveni krst, dok je bio neaktivan u akcijama koje su poduzimaju narodne vlasti.

Narodna osnovna škola u Lukavici

NOŠ u Lukavici pregledao je 2. jula 1947. školski inspektor za srezove Grača-

nicu i Gradačac, Branko Simić. Školska zgrada u ovom selu je sagrađena 1934. godine i bila je vlasništvo države. Nakon što je završen Drugi svjetski rat, mještani su iz sredstava „delegiranog kredita“, redovnog budžeta i dobrovoljnim radom obnovili i okrećili cijelu školu. U prizemlju je bila jedna učionica, veličine 72 m², svijetla i čista te nasuprot učionici učiteljski stan, koji je imao tri sobe, kuhinju i ostavu.

U učionici je bilo veoma malo namještaja, samo klupe za đake. U dvorištu školske zgrade nalazila se drvarnica, školska kuhinja i bunar sa dobrom vodom. Škola raspolaže i vrtom od 4500 m² a obrađuje se 2000 m².

Školske 1946/1947. godine u školu je upisano 125 đaka, a na dan pregleda bilo ih je prisutno samo 102.⁹ Đaci su bili raspoređeni u tri odjeljenja, sa po jednim razredom.

Od početka nastave do 10. juna 1947. u školi je radio učitelj Ajanović Ahmet. Nakon njegovog premještanja, došla je učiteljica Popović Stefanija.

Ona je nastavnom planu i programa iako je škola kasnila sa početkom rada.¹⁰ Za učitelja Ajanovića u izvještaju je navedeno da je učenike vodio u posjetu omladinske pruge Šamac–Sarajevo, a da je učiteljica Popović sve svoje obaveze redovno ispunjavala, sa učenicima je pripremala školske svečanosti i održala jednu javnu priredbu, ali da nije imala želje da ostane u ovom mjestu.¹¹

Od početka školske 1947/1948. godine na školi je radio učitelj Devedžić Salih, učitelj sa završenom učiteljskom školom.

Narodna osnovna škola u Boljaniću

Zgrada NOŠ u Boljaniću je bila 1947. godine u dobrom stanju jer su je 1946. mještani dobrovoljnim radom popravili. U školi su se nalazile dvije velike svijele učionice, svaka po 116 m² površine, koje su zadovoljavale sve higijenske standarde za ono vrijeme. U školskoj zgradi su bila dva stana za nastavnike. U dvorištu je bila manja zgrada za štalu i drvarnicu. Namještaj je bio minimalan: đачke klupe samo

Razred	24. – 26. VI 1946.			26. VI 1947.			4. I 1948		
	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno	m	ž	ukupno
I	71	21	92						
II a (tečaj)	22	9	70						
II	86	26	112						
III (tečaj)	54	16	70						
Ukupno	233	72	305						

Tabela 12. Pregled broja đaka 1946. i 1947. godine u NOŠ u Boljaniću

teljica Popović Stefanija. Ona je nastavu izvodila poludnevno po normalnom

9 Prosvjetni instruktor Branko Simić je za učenike u NOŠ Likavica naveo sljedeće: *Svi su učenici siromašnih roditelja, čij enjive nijesu tako plodne nego je ovo više voćarski i stočarski kraj. Život učenika kod njihovih kuća je na vrlo niskom stupnju. Naročito je slabo stanje u pitanju ishrane i odjeće (...) bilo je slučajeva da su učenici davani u najam što je štetno djelovalo na iste.*

10 Praksa je bila da one škole koje kasnije otpočnu sa radom, nastavu izvode po skraćenom programu.

11 U periodu nakon Drugog svjetskog rata nastavno osoblje je raspoređivano dekretom, pa se dešavalo da učitelj dobije rješenje za rad u nekoj NOŠ u mjestu za koje nikad prije nije ni čuo. U arhivskoj građi nastaloj djelovanjem Ministarstva prosvjete NR BiH nalaze se brojne molbe učitelja i učiteljica u kojima mole Ministarstvo da im omoguće rad sa bračnim drugom u istoj školi.

Red. br.	Mjesto	Broj odjeljenja	Broj učitelja/ica	Broj đaka
1	Gračanica	10	6	651
2	Sočkovac	1	1	120
3	Kakmuž	2	1	106
4	Petrovo Selo	2	1	114
5	Orahovica	1	1	96
6	Doborovci	1	1	104
7	Klokotnica	2	1	195
8	Brijesnica	2	1	118
9	Lukavica	1	1	98
10	Porječina	1	1	60
11	Boljanić	2	2	217
	Ukupno	25	17	1879

Tabela 13: Pregled škola, odjeljenja, učitelja i đaka u gračaničkom srezu u junu 1946.

za jednu učionicu, a nije bilo ni nastavnih sredstava.

Školske 1946/1947. godine u NOŠ u Boljaniću bilo je upisano 305 đaka u četiri razreda, ali su oni puno izostajali sa redovne nastave, zbog obavljanja poljskih radova. Zbog toga su prosvjetni referenti u Mjesnom narodnom odboru poduzimali „razne mjere“ za poboljšanje „polaznosti“ i obuhvata učenika redovnim školovanjem. Većina djece je stanovala daleko od škole, pa je i to utjecalo na slabo pohađanje škole u zimskom periodu. U tabeli 12 daje se pregled učenika po razredima samo za juni 1946. godine, dok izvještaji iz 1947. nisu pronađeni.:

U NOŠ u Boljaniću je radio učiteljski bračni par–Vajić Branko i Miroslava. Nastavu su izvodili poludnevno po skraćenom nastavnom planu i programu. Sva prerasla djeca su upisana u tečajeve jer je to bilo jednostavnije. To su bila djeca zemljoradnika čije su životne prilike bile veoma teške. U školi je prehranjivano oko 160 najsiromašnijih učenika. Velike probleme pravili su roditelji koji su stariju djecu davali u najam pa su ona zbog toga izostajali

sa redovne nastave.

Za učiteljicu Vajić Miroslavu u izvještaju se navodi da je svojim radom u školi ostvarila autoritet koji je zasnovan na ljubavi prema svojim učenicima.

U zbirnom izvještaju o školama za gračanički srez od 5. V 1948. godine navedeno je da je upravitelj škole u Boljaniću sa uspjehom riješio sve organizaciono-materijalne probleme, te da je školu snabdio nastavnim sredstvima bilo da su otkupljena ili da su dobivena kao pokloni od raznih pionirskih organizacija ili preduzeća.

Zaključak

U gračaničkom srezu, školske 1945/1946. godine, radilo je 11 osnovnih škola. Pošto tokom rata njihove zgrade nisu pretrpjele znatnije oštećenja, nakon rata samo su na nekim izvršeni veći popravci oštećenja koja su bila više posljedica dotrajalosti i nesolidnog građenja. Opravke su vršene uz pomoć države u materijalu i uz saradnju i podršku naroda u svim selima, a naročito u Boljaniću i Porječini.

Sve osnovne škole u gračaničkom srezu su oskudijevale u školskom namještaju

i nastavnim učilima i udžbenicima. Postojeći namještaj je bio primitivan i nepodesan. Zato je nabavka školskog namještaja bio prioritetan zadatak Sreskog narodnog odbora.

Sve školske zgrade su pravljene namjenski i sve su, osim škole u Gračanici, imale stanove za učitelje.

Učitelji su bili uglavnom sa završenim učiteljskim tečajem i u svim seoskim školama bili su i upravnici škola te opterećeni velikim brojem školske djece, ali i mnogim vannastavnim obavezama.

U tabeli 13 je dat pregled odjeljenja,

učitelja i učenika i učenica u Gračaničkom srezu, u junu 1946. godine.

Iz navedenih podataka vidi se da je na jednog učitelja prosječno dolazilo preko 100 učenika. U većini škola nastava je bila poludnevna, a u nekim i cjelodnevna. Održavala se prema propisanom i odobrenom rasporedu, planu i programa. Učitelji koji su radili u seoskim školama morali su raditi i više od propisanih sati jer su učenici imali slabo predznanje, pa je trebalo dosta truda da obrade planom i programom predviđeno gradivo. □

Narodna osnovna škola u Klopotnici (iz knjige: Osman Hadžić, Klopotnica, Doboj istok, 2007.,